

УДК 271.4(477):27-9"01/07"

DOI <https://doi.org/10.24919/3083-6158.19/61.12>

Світлана Біла

кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (bilasvitlana24@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9506-2789>

Галина Гриценко

кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії та спеціальних історичних дисциплін, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, вул. Івана Франка, 24, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (grucenko84@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7047-5664>

Бібліографічний опис статті: Біла, С., & Гриценко, Г. (2026). Концептуальні погляди о. А. Великого на історію та роль української унійної церкви. *Українські історичні студії*, 19(61). doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.19/61.12>

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОГЛЯДИ о. А. ВЕЛИКОГО НА ІСТОРІЮ ТА РОЛЬ УКРАЇНСЬКОЇ УНІЙНОЇ ЦЕРКВИ

Анотація. Метою дослідження є аналіз концептуальних поглядів Атанасія Великого на історію становлення, особливостей поширення та значення української унійної церкви. **Методологія дослідження** базується на загальнонаукових методах критичного аналізу, верифікації, узагальнення. **Наукова новизна** роботи полягає у першому системному аналізі концепцій о. А. Великого, присвячених осмисленню історичного значення та ролі української унійної церкви. **Висновки.** Підтверджено, що цінність творчої спадщини науковця полягає у потужній археографічній роботі, а саме виданні джерел із римських архівів, що дає можливість сучасним дослідникам української церкви та унієзнавства досліджувати проблему цілісно та неупереджено й долати штампи попередньої історіографії. Обґрунтовано, що концептуальні погляди о. А. Великого на історію унійної церкви не позбавлені конфесійного підходу та яскраво вираженого аполегетизму й акцентування на мученицькому характері («хресному шляху») розвитку українського католицизму. Встановлено, що виваженими та обґрунтованими є концепції історика про національний та автентичний характер української греко-католицької церкви, трактування вченим передумов та наслідків поширення унійних процесів. Заслугою науковця є прагнення представити історію української греко-католицької церкви як цілісний, багатоаспектний, складний процес від княжих часів до другої половини ХХ ст. Не викликають заперечень міркування Атанасія Великого і про місію унійної церкви як хранителя тягlosti традицій між Київською державою й модерною українською нацією, засобу захисту від зовнішніх загроз (інвазій Речі Посполитої, Московії, Австрійської імперії, тоталітарного Радянського Союзу), інструменту збереження культурних та державницьких традицій, формування національної самобутності та ідентичності, відкриття для Русі-України шляху до європейського Заходу у духовних, освітніх та політичних аспектах, провідника євроінтеграції України та реалізації екуменічних ідей.

Ключові слова: унійна церква, унійні процеси, Берестейська унія, національна ідентичність.

Svitlana BILA

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (bilasvitlana24@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9506-2789>

Halyna HRYTSENKO

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor at the Department of World History and Special Historical Disciplines, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 24, Ivan Franko Str., Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (grycenko84@gmail.com)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7047-5664>

To cite this article: Bila, S., & Hrytsenko, H. (2026). Kontseptualni pohliady o. A. Velykoho na istoriiu ta rol ukrainskoi uninoi tserkvy [Conceptual views of Fr. A. Welykyj on the history and role of the Ukrainian Union Church]. *Ukrainski istorychni studii – Ukrainian Historical Studies*, 19(61). doi: <https://doi.org/10.24919/3083-6158.19/61.12> [in Ukrainian].

CONCEPTUAL VIEWS OF Fr. A. WELYKYJ ON THE HISTORY AND ROLE OF THE UKRAINIAN UNION CHURCH

Summary. *The purpose of the study is to analyze the conceptual views of Athanasius the Great on the history of the formation, features of the spread and significance of the Ukrainian Union Church. The research methodology is based on general scientific methods of critical analysis, verification, and generalization. The scientific novelty of the work lies in the first systematic analysis of the concepts of Father A. Welykyj, dedicated to understanding the historical significance and role of the Ukrainian Union Church. Conclusions.* It is confirmed that the value of the scientist's creative heritage lies in powerful archaeographic work, namely the publication of sources from Roman archives, which enables modern researchers of the Ukrainian church and Uniate studies to investigate the problem holistically and impartially and overcome the stereotypes of previous historiography. It is substantiated that the conceptual views of Father A. Welykyj on the history of the Union Church are not devoid of a confessional approach and a pronounced apologetics and emphasis on the martyrdom character ("way of the cross") of the development of Ukrainian Catholicism. It has been established that the historian's concepts about the national and authentic character of the Ukrainian Greek Catholic Church, the scientist's interpretation of the prerequisites and consequences of the spread of union processes, are well-considered and substantiated. The scholar's merit is his desire to present the history of the Ukrainian Greek Catholic Church as a holistic, multifaceted, complex process from princely times to the second half of the 20th century. The arguments of Athanasius the Great about the mission of the Union Church as the guardian of the continuity of traditions between the Kyivan state and the modern Ukrainian nation, a means of protection against external threats, are not objectionable (invasions of the Polish-Lithuanian Commonwealth, Muscovy, the Austrian Empire, the totalitarian Soviet Union), a tool for preserving cultural and state traditions, formation of national identity and self-determination, opening for Rus-Ukraine the path to the European West – in spiritual, educational and political aspects, a guide to Ukraine's European integration and the implementation of ecumenical ideas.

Key words: Union Church, Union processes, Brest Union, national identity.

Постановка проблеми. У сьогоднішній актуальним є детальне дослідження наукової спадщини істориків-унієзнавців української діаспори. Саме ці науковці мали вільний доступ до опрацювання документів ватиканських архівів, згенерували модерні підходи до вивчення Берестейської унії та її наслідків, вважали, що саме український католицизм може стати об'єднуючим фактором для українців у цілому світі, провідником європейської інтеграції. Чільне місце у дослідженні становлення та діяльності греко-католицької церкви посідає Атанасій Великий (1912–1982) – український церковний діяч, історик і публіцист у діаспорі. Адже у Римі за його ініціативи у співпраці з о. о. Іринеем Назаром, Ісидором Патрилом, Михайлом Вавриком розпочалися систематичні видання джерел з історії унійної церкви (Welykyj, 1953; Acta, 1953; Litterae, 1954; Congregationes, 1956; Epistolae, 1956, 1958; Supplicationes, 1969). Згідно з концептуальними поглядами о. А. Великого унійна церква мала

виняткове значення для формування української національної ідентичності, державницьких традицій та розвитку української духовності. Вчений розглядав унійну церкву як основну рушійну силу історії українського народу і високо оцінював її роль у збереженні національної окремішності українців в умовах польської, австрійської, московської та совєцької окупації (Великий, 1966; 1969).

Метою дослідження є аналіз концептуальних поглядів Атанасія Великого на історію становлення, особливостей поширення та значення української унійної церкви.

Аналіз досліджень. Значення, методологічні особливості та основні ідеї праць А. Великого про історію української греко-католицької церкви представлено в працях діаспорних та сучасних українських істориків (Ленчик, 1985; Патрило, 1985; Прицак, 1985; Плохій, 1993; Ясь, 2004; Ваврик, 1985; Кінах, 1974). Огляд концептуальних засад вченого щодо історії унійних процесів у Львівській та Перемишльській єпархіях проаналізовано у розвідці С. Білої (Біла, 2003).

Перш ніж перейти до аналізу праць науковця, варто викласти основні факти його життєвого шляху. Адже саме обставини життєдіяльності суттєво впливають на формування особистості науковця, формують його погляди і переконання. Григорій Великий народився 5 листопада 1912 р. в австрійській Галичині, у с. Туринка Жовківського повіту. Початкову освіту Григорій здобував у рідному селі, у народній школі. У 1929–1933 рр. хлопець навчався у польській гімназії м. Жовкви (Великий, 2015). У 1933 р. юнак вступив до Василіянського чину, а вже у 1935 р. склав чернечі обітниця, у 1941 р. вирішив назавжди залишитись монахом та отримав ім'я Атанасій. У 1935–1940 рр. чернець продовжував студіювати у Лаврському, Домбромільському, Кристинопільському монастирях, здобуваючи середню освіту філософського спрямування.

У 1940–1941 роках А. Великий емігрував з українських теренів і здобував середню освіту з богослов'я у Чехословаччині, у м. Оломоуц, у духовній семінарії. У 1941–1943 рр. молодий чернець навчався в Празі, на богословському факультеті Карлового університету. У цей же період студент відвідував лекції в Українському Вільному університеті, на філософському факультеті (Великий, 2004, с. 75–76). У 1944 р. здобув звання доктора історії. Під натиском німецьких окупаційних чиновників А. Великий на короткий термін повернувся до України і викладав у Бучачі, у Місійному інституті св. Йосафата. Проте невдовзі він знову був змушений емігрувати і продовжив студії у Німеччині, в університеті Вюрцбурга (Великий, 2015).

У 1946–1948 рр. А. Великий навчався в Римі, у Григоріанському папському університеті. У 1946 р. отримав сан священника. У 1948 р. о. Атанасій захистив дисертацію з богослов'я. У 1946–1947 рр. відвідував також лекції в Папському орієнтальному інституті і курс з архівної справи у Ватиканській палеографічній школі (Великий, 2015). У 1948–1953 та 1955–1960 роках о. Атанасій Великий успішно виконував обов'язки віце-ректора Української папської колегії св. Йосафата у Римі. У 1961–1963 рр. у цьому навчальному закладі вчений працює професором і проректором. У 1963–1976 рр. о. Атанасій є незмінним архімандритом Чину Святого Василя Великого, а згодом його консультантом. З 1968 р. вчений став редактором Записок ЧСВВ, в яких публікувалися цінні археографічні та історичні розвідки щодо історії української греко-католицької церкви. У 1960–1965 рр. А. Великий очолював Українське Богословське товариство, з 1960 р. виконував функції консультанта Комісії ревізії церковного права та секретаря комісії II Ватиканського собору у справах Східних церков. Саме о. Атанасій підготував до друку українською мовою п'ятитомний збірник текстів II ватиканського собору. Окрім того, духовник був дійсним членом НТШ, співредактором енциклопедії українознавства, за його ініціативою почала виходити серія Видань Української Духовної Бібліотеки. З 1948 р. о. Атанасій є співробітником і директором української секції ватиканського радіо (Великий Атанасій Григорій). Власне, синтез його поглядів про історію становлення і розвитку української греко-католицької церкви на широкому тлі суспільно-політичних та культурних подій міститься у багатотомній праці з історії Християнської України,

підготовлений на основі лекцій, прочитаних вченим у 60–70-х рр. XX ст. на радіо Ватикану (Великий, 1972, 1973, 1975, 1977).

Систематична потужна археографічна робота у римських архівах, публікація вченим документів римських понтифіків, актів та листів організації пропаганди віри, листування київських католицьких митрополитів, листів католицьких нунціїв, єпископів, документів Берестейської унії та її авторів, а також інших джерел дозволили А. Великому виробити цілісні та виважені концептуальні погляди на українську греко-католицьку церкву.

Вчений намагався простежити розвиток українського католицизму від княжих часів аж до другої половини XX століття. На переконання історика, саме католицизм був панівним віровизнанням Української княжої держави (Великий, 1972, с. 57). Історик акцентував, що після тривалого періоду коливань українського духовенства між Візантією та Римом українські єпископи зважилися на підпорядкування української церкви папі і на укладення Берестейської унії 1596 р. з метою збереження церкви від повного занепаду, оскільки спостерігався занепад дисципліни духовенства, брак освіти, ослаблення ієрархії. Берестейська унія була також спробою збереження українських церковних інституцій та культурних традицій, засобом збереження прав і привілеїв та інструментом самооборони від зовнішнього тиску (Великий, 1969, с. 16–17). На жаль, як констатує вчений, наміри єпископів не були зрозумілі для всієї української спільноти. Тому, як підкреслив о. Атанасій Великий, розпочалися внутрішні українські релігійні непорозуміння, конфлікти, криваві розправи, насильства: «Русь почала нищити Русь» (Великий, 1969, с. 17). Об'єктивними є зауваги дослідника і про те, що, окрім внутрішньої боротьби української громадськості, Берестейська унія спричинила ще і втручання ззовні, передовсім Московії. Вчений підкреслює, що вже під час козацько-селянського повстання Северина Наливайка можна простежити вплив Московії, спрямований на боротьбу з українським католицизмом. На думку дослідника (не без участі Московського царства), штучно сеймова боротьба шляхти була спрямована проти уніатів; замість спрямування зусиль на оборону від польської експансії, козацтво теж обрало позицію боротьби з унією (Великий, 1969, с. 17).

Науковець у своїх працях підкреслював, що спроби порозуміння між уніатами і православними у Речі Посполитій розпочинаються вже з 20-х років XVII ст. (Великий, 1972, с. 17–21). Прикметно, що сучасний дослідник П. Шкрібляк визначає цей період як пору активного діалогу між православними та католиками (Шкрібляк, 2013, с. 162–165).

На основі вивчення римських архівів та попередньої історіографії дослідник детально проаналізував та високо оцінив анонімний проект з'єднання української церкви 1645 р. (авторство якого історик визнав за Петром Могилою) (Великий, 1969, с. 56–74; 1972, с. 121–136). На переконання історика, цей компромісний проект багато в чому (історик мав на увазі його екуменічну візію) випереджав час, водночас був найбільш найближчим до фактичного розв'язання української церковної проблеми і схвалений у Римі (Великий, 1969, с. 70). Особливо схвально о. Атанасій Великий оцінив наміри митрополита надати особливий статус київській об'єднаній церкві, збереження зв'язків як із Римом, так і з Константинополем; вирішення всіх спірних питань із залученням широких кіл громадськості (представників братств і шляхти), обговорення церковних справ на спільних синодах-конференціях (Великий, 1969, с. 69–71). Принагідно зазначимо, що сучасні українські науковці також позитивно характеризують цей екуменічний проект П. Могилу універсальної унії та ідеї створення Київського патріархату (Шкрібляк, 2013, с. 319–324; Яроцький, 1996, с. 15–22).

Вчений проаналізував і унійні планування за гетьманування І. Виговського та П. Тетері (Великий, 1972, с. 169–184, 204–209). Вчений зауважив, що у 1663 р. латинські єпископи також робили спроби порозумітися з православними на основі попереднього проекту (Великий, 1972, с. 204–205). На основі аналізу листів Якова Суші до Риму історик дійшов висновку, що серед православного духовенства були активні прихильники церковного замирення (Великий, 1972, с. 206–207). Дослідник проаналізував проект цер-

ковного об'єднання Кипріяна Жоховського (1670). Позитивним у цьому проєкті, як підкреслив науковець, було підпорядкування унійної церкви Константинопольському патріархату за умови складання ієрархом католицького віровизнання та збереження грецьких обрядів (Великий, 1972, с. 214–218). Основним недоліком цього документа, на думку вченого, була його нереалізованість, відтак полеміка між православними та уніатами продовжувалася (Великий, 1972, с. 218). Обґрунтованими є зауваги історика про те, що не був ефективним в українських церковно-релігійних справах Люблінський колоквиум 1680 р. (Великий, 1972, с. 234–239). Разом із тим науковець зазначив, що вирішальне значення для становлення української греко-католицької церкви мав перехід до унії Перемишльської та Львівської єпархій наприкінці XVII – на початку XVIII ст. та проунійна діяльність перемишльського єпископа Інокентія Винницького і львівського єпископа Йосифа Шумлянського (Великий, 1972, с. 239–245, 272–284; 1973, с. 124–129).

А. Великий акцентував, що на початку XVIII ст. унійна церква поширилася майже на всі українські терени. Українська церковна справа (власне, як внутрішнє непорозуміння) була вирішена саме у католицькому наповненні (Великий, 1969, с. 22). Велике значення, на погляд історика, в утвердженні української греко-католицької церкви мав Замоїський синод 1720 р. (Великий, 1973, с. 129–154). Об'єктивними є застереження вченого про те, що саме у XVIII ст. у внутрішні церковні справи українців активно втручаються Польща і Московія передовсім для задоволення власних політичних інтересів (Великий, 1969, с. 160). Московія (а згодом і комуністична влада) розглядала унійну церкву власне як основне джерело українського сепаратизму і саме тому систематично її ліквідувала у XVIII–XX століттях (Великий, 1969, с. 26). Ліквідація унійної церкви московським царатом і комуністичним тоталітарним режимом науковець розглядає як виключно політичні акти.

Утім, на переконання науковця, унійна церква не отримала належну підтримку також і в Речі Посполитій, і в Австрійській імперії. Однак, попри всі труднощі та перешкоди, українська католицька церква в Речі Посполитій вберегла українську націю від полонізації та латинізації, а в австрійський період стала основою українського національного руху, сприяла розвитку української культури, української національної самобутності. У XX ст. українська греко-католицька церква відіграє помітну роль у цілому католицькому світі (Великий, 1975, с. 7, 74).

Висновки. Отже, підсумовуючи аналіз творчої спадщини науковця, слід наголосити, що передовсім її цінність полягає у потужній археографічній роботі, а саме виданні джерел із римських архівів, що дає можливість сучасним дослідникам української церкви та унієзнавства досліджувати проблему цілісно та неупереджено й долати штампи попередньої історіографії. Концептуальні погляди о. А. Великого на історію унійної церкви, звісно, не позбавлені конфесійного підходу та яскраво вираженого аполегетизму й акцентування на мученицькому характері («хресному шляху») розвитку українського католицького. Водночас виваженими та обґрунтованими є концепції історика про національний та автентичний характер української греко-католицької церкви, трактування вченим передумов та наслідків поширення унійних процесів. Заслугою науковця є прагнення представити історію української греко-католицької церкви як цілісний, багатоаспектний, складний процес від княжих часів до другої половини XX ст. Не викликають заперечень міркування Атанасія Великого і про місію унійної церкви як хранителя тяглості традицій між Київською державою й модерною українською нацією, засобу захисту від зовнішніх загроз (інвазій Речі Посполитої, Московії, Австрійської імперії, тоталітарного Радянського Союзу), інструменту збереження культурних та державницьких традицій, формування національної самобутності та ідентичності, відкриття для Русі-України шляху до європейського Заходу у духовних, освітніх та політичних аспектах, провідника євроінтеграції України та реалізації екуменічних ідей.

Перспективними напрямками подальших студій є вивчення концептуальних поглядів о. Атанасія Великого на історію інших християнських конфесій в Україні.

Джерела та література

- Біла, С.** (2003). *Унійні процеси в західноукраїнських єпархіях Київської митрополії в історіографії української діаспори*. Дрогобицький краєзнавчий збірник. Вип. VII, 398–407.
- Ваврик, М.** (1985). *Провідні ідеї праць о. А. Великого в його студіях української церковної історії*. Записки ЧСВВ. Серія II. Рим, т. 12, 77–84.
- Великий, А. Г.** (1966). *Релігія і церква – основні рушії української історії*. Записки НТШ. Т. 181. Релігія в житті українського народу. Мюнхен–Рим–Париж.
- Великий, А. Г.** (1969). *Світло і тіні української історії. Причинки до історії української церковної думки*. Рим.
- Великий, А.** (1972). *З літопису християнської України. Церковно-історичні радіолекції з Ватикану*. Т. V. XVII ст. Рим.
- Великий, А.** (1973). *З літопису християнської України. Церковно-історичні радіолекції з Ватикану*. Т. VI. XVIII ст. Рим.
- Великий, А.** (1975). *З Літопису Християнської України*: кн. 7 XVIII–XIX ст. Рим.
- Великий, А.** (1977). *З Літопису Християнської України*: кн. 9 XX ст. Рим.
- Великий Атанасій (Атаназій) Григор** (2015). *Українські історики XX століття: Бібліографічний довідник. Серія «Українські історики»*. Київ, вип. 2, ч. 2, 75–76.
- Великий Атанасій-Григорій / Іван Паславський, Олександр Ясь.** (2015). *Наукове товариство імені Шевченка: енциклопедія [онлайн]*. Київ, Львів : НТШ, Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: <https://encyclopedia.com.ua/entry-536>
- Великий Атанасій Григорій**. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Великий_Атанасій_Григорій
- Кінах, Г.** (1974). *Бібліографія о. Атанасія Г. Великого, ЧСВВ – ініціатора і співробітника другої серії «Записок ЧСВВ»*. Записки ЧСВВ. Серія II, секція 2, т. 9, 303–324.
- Ленчик, В.** (1985). *Отець Атанасій Г. Великий – як історик Української Церкви*. Записки ЧСВВ. Серія II, секція 2, т. 12, 69–76.
- Патрило, І.** (1985). *Життя і творчість о. Атанасія Великого*. Записки ЧСВВ. (1918–1982), 3–57.
- Плохій, С. М.** (1993). *Від Якова Суші до Атанасія Великого: Огляд видань римських джерел з історії української церкви*. Український археографічний щорічник: Нова серія. Вип. 2. Український археографічний збірник. Т. 5, 6–14.
- Пріцак, О.** (1985). *Отець Атанасій Великий, ЧСВВ, археограф*. Записки ЧСВВ. Серія II, секція 2, 58–68.
- Шкрібляк, М. В.** (2013). *Православно-католицький діалог кінця XVI – початку XVII ст.: історико-філософські рефлексії. Матеріали науково-практичної конференції «Студент – дослідник – фахівець»* (23 травня 2013 р., м. Київ). Київ : Вид-во КІБіТ, 162–165.
- Шкрібляк, М. В.** (2013). *Ідея Київського патріархату як форма стабілізації державно-церковних відносин у Речі Посполитій в поберестейський період. Гуманітарно-наукове знання: становлення парадигми : матеріали Міжнародної наукової конференції, м. Чернівці, 14–15 жовтня 2013 р. Чернівецький нац. ун-т, 19–324.*
- Ясь, О.** (2004). *Великий Атанасій (Атаназій) Григор*. Українські історики XX століття: Бібліографічний довідник. Серія «Українські історики». Вип. 2, ч. 2, 75–76.
- Яроцький, П.** (1966). *Петро Могила і проблеми примирення «Русі з Руссю»*. *Українське релігієзнавство*, 2, 15–22.
- Acta, S. C. (1953; 1954). *de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantia*. Romae, Vol. I, 368; Vol. II, 335.
- Congregationes Particulares Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes (1956). Romae, Vol. I, 308.
- Epistolae Metropolitanorum Kioviensium Catholicorum: Raphaelis Korsak, Antonii Sielava, Gabrielis Kolenda (1637–1674). (1956). Romae, Vol. II, 368.
- Epistolae Metropolitanorum Kioviensium Catholicorum: Суріана Зочовський, Леоні Слубіць Заленський, Георгій Вунуцький (1674–1713). (1958). Romae, Vol. III, 302.
- Litterae Nuntiorum Apostolicorum historiam Ucrainae illustrantes (1968; 1969). Romae, Vol. XII, 360; Vol. XIII, 309.
- Litterae, S. C. (1954; 1955). *de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjae spectantes*. Romae, Vol. I, 332; Vol. II, 326.
- Supplicationes Ecclesiae Unitae Ucrainae et Bielarusjae (1969). Romae, Vol. I, 370.
- Велюк, А. Г.** (1953; 1954). *Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia*. Romae. Vol. I, 681; Vol. II, 680.

References

- Bila, S.** (2003). Uniini protsesy v zakhidnoukrainskykh yeparkhiakh Kyivskoi mytropolii v istoriohrafii ukrainskoi diaspory [Union processes in the Western Ukrainian dioceses of the Kyiv Metropolis in the historiography of the Ukrainian diaspora]. *Drohobyt'skyi kraieznavchyi zbirnyk – Drohobyt'sk local history collection*, VII, 398–407 [in Ukrainian].
- Vavryk, M.** (1985). Providni idey prats o. A. Velykoho v yoho studiiakh ukrainskoi tserkovnoi istorii [Leading ideas of the works of Father A. Veliky in his studies of Ukrainian church history]. *Zapysky ChSVV – Notes of the OSBM*. Seriya II. Rym, t. 12, 77–84 [in Ukrainian].
- Velykyi, A. H.** (1966). Relihiia i tserkva – osnovni rushii ukrainskoi istorii [Religion and the Church – the Main Drivers of Ukrainian History.]. *Zapysky NTSh – Notes of the National School of History*. T. 181. Relihiia v zhytti ukrainskoho narodu. Miunkhen–Rym–Paryzh [in Ukrainian].
- Velykyi, A. H.** (1969). Svitlo i tyni ukrainskoi istorii. Prychynky do istorii ukrainskoi tserkovnoi dumky [Light and Shadows of Ukrainian History. Reasons for the History of Ukrainian Church Thought]. Rym [in Ukrainian].
- Velykyi, A.** (1972). Z litopysu khrystyianskoi Ukrainy. Tserkovno istorychni radiolektzii z Vatykanu [From the chronicle of Christian Ukraine. Church historical radio lectures from the Vatican]. T. V. XVII st. Rym [in Ukrainian].
- Velykyi, A.** (1973). Z litopysu khrystyianskoi Ukrainy. Tserkovno istorychni radiolektzii z Vatykanu [From the chronicle of Christian Ukraine. Church historical radio lectures from the Vatican]. T. VI. XVIII st. Rym [in Ukrainian].
- Velykyi, A.** (1975). Z Litopysu Khrystyianskoi Ukrainy [From the chronicle of Christian Ukraine. Church historical radio lectures from the Vatican]: kn. 7 XVIII–XIX st. Rym [in Ukrainian].
- Velykyi, A.** (1977). Z Litopysu Khrystyianskoi Ukrainy [From the chronicle of Christian Ukraine. Church historical radio lectures from the Vatican]: kn. 9 XIX st. Rym [in Ukrainian].
- Velykyi Atanasii-Hryhorii / Ivan Paslavskyy, Oleksandr Yas. (2015). Naukove tovarystvo imeni Shevchenka: entsyklopediia [online] [Shevchenko Scientific Society: Encyclopedia [online]]. Kyiv, Lviv: NTSh, Instytut entsyklopedychnykh doslidzhen NAN Ukrainy. Retrieved from <https://encyclopedia.com.ua/entry-536> [in Ukrainian].
- Velykyi Atanasii (Atanazii) Hryhor (2015). Ukrainski istoryky XX stolittia: Bibliohrafichniy dovidnyk. Seriya «Ukrainski istoryky» – Ukrainian Historians of the 20th Century: Bibliographic Guide. Series «Ukrainian Historians». Kyiv, 2(2), 75–76 [in Ukrainian].
- Velykyi Atanasii Hryhorii [Athanasius Gregory the Great]. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Великий_Атанасій_Григорій [in Ukrainian].
- Kinakh, H.** (1974). Bibliohrafiia o. Atanasiia H. Velykoho, ChSVV – initsiatora i spivrobotnyka druhoi serii «Zapysok ChSVV» [Bibliography of Father Athanasius G. the Great, OSBM – initiator and collaborator of the second series of «OSBM Notes»]. *Zapysky ChSVV – OSBM Notes*. Seriya II, sektsiia 2, t. 9, 303–324 [in Ukrainian].
- Lentsyk, V.** (1985). Otets Atanasii H. Velykyi – yak istoryk Ukrainskoi Tserkvy [Father Athanasius G. the Great – as a historian of the Ukrainian Church]. *Zapysky ChSVV – OSBM Notes*. Seriya II, sektsiia 2, t. 12, 69–76 [in Ukrainian].
- Patrylo, I.** (1985). Zhyttia i tvorchist o. Atanasiia Velykoho [The life and work of Father Athanasius the Great]. *Zapysky ChSVV – OSBM Notes*. (1918–1982), 3–57 [in Ukrainian].
- Plokhii, S. M.** (1993). Vid Yakova Sushi do Atanasiia Velykoho: Ohliad vydan rym'skykh dzherel z istorii ukrainskoi tserkvy [From Jacob Sushi to Athanasius the Great: A Review of Editions of Roman Sources on the History of the Ukrainian Church]. *Ukrainskyi arkhieohrafichnyi shchorichnyk: Nova seriya – Ukrainian Archeographic Yearbook: New Series*. Vyp. 2. *Ukrainskyi arkhieohrafichnyi zbirnyk*. T. 5, 6–14 [in Ukrainian].
- Pritsak, O.** (1985). Otets Atanasii Velykyi, ChSVV, arkhieohraf [Father Athanasius the Great, OSBM, archeographer]. *Zapysky ChSVV – OSBM Notes*. Seriya II, sektsiia 2, 58–68 [in Ukrainian].
- Shkribliak, M. V.** (2013). Pravoslavno-katolytskyi dialoh kintsia XVI – pochatku XVII st.: istoryko-filosofski refleksii [Orthodox-Catholic dialogue of the late 16th – early 17th centuries: historical and philosophical reflections]. *Materialy naukovo-praktychnoi konferentsii «Student – doslidnyk – fakhivets» – Materials of the scientific and practical conference «Student – researcher – specialist»* (23 travnia 2013 r., m. Kyiv). Kyiv: Vyd-vo KIBiT, 162–165 [in Ukrainian].
- Shkribliak, M. V.** (2013). Ideia Kyivskoho patriarkhatu yak forma stabilizatsii derzhavno-tserkovnykh vidnosyn u Rechi Pospolytii v poberesteiskiy period [The idea of the Kyiv Patriarchate as a form of

- stabilization of state-church relations in the Polish-Lithuanian Commonwealth in the post-Bertosev period. Humanitarian-scientific knowledge: the formation of a paradigm]. *Humanitarno-naukove znannia: stanovlennia paradyhmy. Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii – Materials of the International Scientific Conference 14–15 zhovtnia 2013 r.* Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 19–324 [in Ukrainian].
- Yas, O.** (2004). Velykyi Atanasii (Atanazii) Hryhor [Great Athanasius (Athanasii) Grigor. Ukrainian Historians of the 20th Century: Bibliographic Guide]. *Ukrainski istoryky XX stolittia: Bibliohrafichnyi dovidnyk. Seriiia «Ukrainski istoryky» – Series «Ukrainian Historians»*, 2(2), 75–76 [in Ukrainian].
- Yarotskyi, P.** (1966). Petro Mohyla i problemy prymyrennia «Rusi z Russiu» [Petro Mohyla and the problems of reconciliation between «Rus and Rus»]. *Ukrainske relihiieznavstvo – Ukrainian religious studies*, 2, 15–22 [in Ukrainian].
- Acta, S. C. (1953; 1954). de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjæ spectantia [de Propaganda Fide Concerning the Catholic Church of Ukraine and Belarus]. Romae, *Vol. I*, 368; *Vol. II*, 335 [in Latin].
- Congregationes Particulares Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjæ spectantes [Particular Congregations regarding the Catholic Church of Ukraine and Belarus] (1956). Romae, *Vol. I*, 308 [in Latin].
- Epistolae Metropolitanarum Kioviensium Catholicorum: Raphaelis Korsak, Antonii Sielava, Gabrielis Kolenda (1637–1674) [Letters of the Catholic Metropolitanans of Kiev: Raphael Korsak, Antonii Sielava, Gabriel Kolenda (1637–1674)]. (1956). Romae, *Vol. II*, 368 [in Latin].
- Epistolae Metropolitanarum Kioviensium Catholicorum: Cypriana Zocovskyj, Leonis Slubicz Zalenskyj, Georgii Vynnyckyj (1674–1713) [Letters of the Catholic Metropolitanans of Kiev: Cyprian Zocovskyj, Leonis Slubicz Zalenskyj, Georgii Vynnyckyj (1674–1713)] (1958). Romae, *Vol. III*, 302 [in Latin].
- Litterae Nuntiorum Apostolicorum historiam Ucrainae illustrantes [Letters of the Apostolic Nuncios illustrating the history of Ukraine] (1968; 1969). Romae, *Vol. XII*, 360; *Vol. XIII*, 309 [in Latin].
- Litterae, S. C. (1954; 1955). de Propaganda Fide Ecclesiam Catholicam Ucrainae et Bielarusjæ spectantes [Letter of the Holy See concerning the Propaganda of the Faith to the Catholic Church of Ukraine and Belarus]. Romae, *Vol. I*, 332; *Vol. II*, 326 [in Latin].
- Supplicationes Ecclesiae Unitae Ucrainae et Bielarusjæ [Prayers of the United Church of Ukraine and Belarus] (1969). Romae, *Vol. I*, 370 [in Latin].
- Welykyj, A. G.** (1953; 1954). Documenta Pontificum Romanorum historiam Ucrainae illustrantia [Documents of the Roman Pontiffs illustrating the history of Ukraine]. Romae, *Vol. I*, 681; *Vol. II*, 680 [in Latin].

Дата першого надходження статті до видання: 15.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 19.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 17.03.2026

Ця робота ліцензується відповідно
до ліцензії відкритого доступу
Creative Commons Attribution 4.0
International License